Політологія

УДК 327:32.019.5:327.5

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19764806>

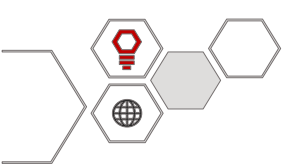
**«Однополярність» і «багатополярність / поліцентричність» світу:
наративи публічних маніпуляцій В. Путіна (2012–2021 рр.)**

Гай-Нижник Павло Павлович,

доктор історичних наук, Інститут політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України,
Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-8912-8398>

Прийнято: 12.04.2026 | Опубліковано: 25.04.2026

Анотація. У статті висвітлено хронологію використання і динаміку сенсових навантажень наративів "однополярність" і "багатополярність" (поліцентричність) у риторичі В. Путіна з часу повернення на посаду президента РФ у 2012 р. до завершення 2021 р. Виокремлено комбінацію дефініцій "однополярність" і "багатополярність / поліцентричність" світу в ідеологемі нової архітектури глобальної безпеки, що застосовувалася В. Путіним для просування геостратегічних цілей РФ і початку її протистояння з т.зв. колективним Заходом. Простежено та проаналізовано сенси й цілі зовнішньополітичної риторики В. Путіна в контексті геополітичної тактики РФ щодо втілення своєї гранд-стратегії змін важелів впливів у світі та експансії на міжнародній арені. Виявлено і встановлено намагання В. Путіна цілеспрямовано дискредитувати місце та роль демократичного світу у безпековій системі планети в контексті відтворення неоімперії на пострадянському просторі та намагання встановлення нової конфігурації світового порядку. Відмічено, що у ті часи Кремль виходить на

шлях відкритого протистояння та ультиматумів США і Заходу, а також ідеологічно готує внутрішню публіку до повномасштабної війни з Україною. Доведено свідомі маніпулятивні й дезінформаційні засоби у промовах президента РФ у намаганні дискредитувати держави-члени НАТО, зокрема США, у своїй стратегії формування антизахідної фронди з метою трансформації наявної системи впливів і рівноваг на світовій арені.

Ключові слова: Путін, поліцентризм, багатополлярний світ, геополітика.

“Unipolarity” and “multipolarity” (polycentricity) of the world: narratives of V. Putin's public manipulations (2012–2021)

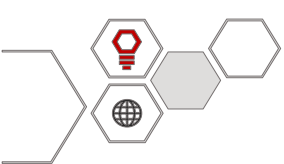
Pavlo Hai-Nyzhnyk,

Doctor of Historical Sciences, Kuras Institute of Political and Ethnic

Studies of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-8912-8398>

Abstract. The article highlights the chronology of the use and dynamics of the semantic loads of the narratives "unipolarity" and "multipolarity" (polycentricity) in the rhetoric and speeches of V. Putin from the time of his return to the post of President of the Russian Federation in 2012 until the end of 2021. The combination of the definitions "bipolarity", "unipolarity" and "multipolarity / polycentricity" of the world in the ideologeme of the new global security architecture, which was used by V. Putin to promote the geostrategic goals of the Russian Federation and the beginning of its confrontation with the so-called collective West, is highlighted. The meanings and goals of V. Putin's foreign policy rhetoric are traced and analyzed. Putin on the architecture of world security in the context of the geopolitical tactics of the Russian Federation regarding the implementation of its strategy of changing the levers of influence in the world and

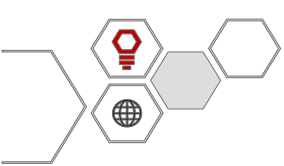

expansion in the international arena. V. Putin's attempts to purposefully discredit the place and role of the democratic world in the security system of the planet in the context of the reproduction of the neo-empire in the post-Soviet space and attempts to establish a new configuration of the world order have been identified and established. It is noted that at that time the Kremlin embarked on the path of open confrontation and ultimatums to the USA and the West, and also ideologically prepared the domestic public for a full-scale war with Ukraine. Deliberate manipulative and disinformational means have been proven in the speeches of the Russian President in an attempt to discredit NATO member states, in particular the USA, in his strategy of forming an anti-Western front with the aim of transforming the existing system of influences and balances on the world stage.

Keywords: Putin, polycentrism, multipolar world, geopolitics.

Постановка проблеми. 2012 року В. Путін офіційно знов повернувся у президентське крісло, проте насправді ніколи не втрачав віжки абсолютної влади в державі. Тимчасове формальне перебування на посаді прем'єр-міністра (2008–2012 рр.) дозволило йому глибше безпосередньо готувати Росію, її громадськість, економіку, фінансову систему, воєнно-промисловий комплекс й збройні сили, а також пропагандистську і дезінформаційну машину міжнародного масштабу до протидії і руйнації імовірних ходів у відповідь з боку потенційних супротивників на світовій шахівниці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що попри масив праць з питань геополітики Кремля аналітики практично не торкалися саме комплексного аналізу публічної риторики В. Путіна у період з часу його повернення на президентську посаду 2012 р. і до 2021 р. включно, до початку розв'язання 2022 р. тотальної війни проти України. Так, **завданням** статті є проаналізувати динаміку застосування президентом РФ наративів "однополярний" і "багатополярний" саме у публічному просторі й визначити

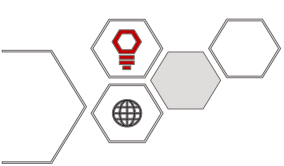

стратегічні напрями і мету, яка формувала і визначала глобальну ідеологію зовнішньополітичної діяльності РФ.

Вказана публікація є логічним продовженням попередньої аналітики автора з цієї теми щодо політики президентів П. Путіна (2000–2008 рр.) і Д. Медведєва (2008–2012 рр.) [7–10]. Саме від 2012 р. акцентування заяв В. Путіна ставало дедалі різкішим і вирізнішим й нерозривно пов'язувалося з т.зв. кремлівською ідеологією демонтажу однополярного світу. Отже, **метою дослідження** є комплексне відстеження прихованих мотивів та динаміки використання В. Путіним від 2012 до кінця 2021 рр. наративів "однополярний" і "багатополярний" світ як тактичного ярлика у зовнішній політиці щодо геостратегічної мети РФ у зміні глобальної системи безпеки і світового порядку.

Методологічна основа статті базується на таких принципах, як об'єктивність, контекстуальність, історизм і багатофакторність. Основними методами дослідження є історичний метод і ситуаційний аналіз. Застосовуються методи логічного, текстологічного, порівняльного аналізу, а також проблемно-хронологічний і персоніфікаційний.

Виклад основного матеріалу. 2012-го року у Москві вийшла друком книжечка під показовою назвою «Образ Победы», співавторами якої були новопризначений глава Адміністрації президента РФ А. Вайно, радник В. Путіна, доктор економічних наук, заступник начальника управління президента РФ з зовнішньої політики А. Кобяков і кандидат технічних наук, лауреат премії уряду РФ галузі науки та техніки, заступник директора Інституту економічних стратегій РАН В. Сараєв [3]. У ній, власне, відображено логіку мислення і «філософію» підходів оточення В. Путіна щодо зовнішньополітичних комбінацій у великій грі на світовій шахівниці. Ключовим визначенням поведінкової політики Кремля на міжнародній арені авторами можна вважати фразу: «Дипломатія означає гру за допомогою погроз і залякування, хитрощів і умовлянь, торгівлі і перемовин, методів і прийомів

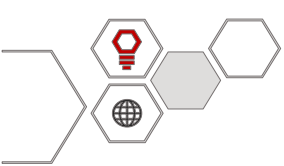

розширення влади» [3, с. 11–15]. Формулювання, власне, висмикнуто з контексту книги Е. Рузвельт «Його очима» [35], але говорить само за себе.

Між іншим, у книзі є «дорожня карта нооскопа», а також розповідається, що цей прилад, призначений для отримання та реєстрації змін у біосфері та діяльності людства і був винайдений 2011-го року в компанії "ГЛОВЕРС", президентом якої й був В. Сараєв. Тож, проєктуючи нооскопну логіку радників В. Путіна на геостратегію, Україна, США і Захід ведуть політичну гру за сценарієм Кремля. Основний посил – протокол механізму структурування хаосу, який формалізує ритуал та правила поведінки, в тому числі й в дипломатії. Розширюючи це поняття на життя і ринок (в тому числі й в геополітичному сенсі), можна усвідомити, як зміна правил гри на ринку впливає на динаміку його поведінки. Відтак символічне уявлення (час) певних дій (простір) формує протокол.

Пропонована нова парадигма попереджувального управління полягає у створенні «подушки безпеки» не за рахунок накопичення минулого, тобто капіталу минулих періодів, а за рахунок капіталізації майбутнього, причому капіталізації майбутнього саме в тих обсягах, які необхідні для запобігання майбутнім кризам. Отже, передовими інститутами трансформації на межі трьох середовищ – простору, часу та життя – є армія та розвідка. Створені інновації апробуються ними в агресивному середовищі розвідувальних операцій та воєн, після чого найкращі зразки масштабуються за допомогою державного, корпоративного та соціального управління на нові продукти та послуги, що й трансформують код ринку [2, с. 49–50].

Енергія людства, що спрямована на перетворення речовини в біосфері, яка використовується для переходу в новий якісний стан творить ноосферу. Саме на цій властивості мозкової діяльності заснований механізм роботи совісті (внутрішньої свідомості добра та зла, якою можна маніпулювати, змінювати і формувати так, як і фізичним станом). Таким чином вигаданим принципом нооскопу В. Путін та його оточення вважають, що можуть вивчати

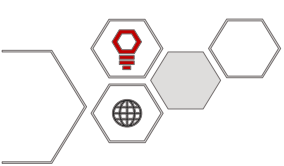

колективну свідомість людства і такою «науковою концепцією» підвищувати капіталізацію РФ на базі інноваційних технологій NBIC-конвергенції.

Отже досягнення своїх зовнішньополітичних цілей російське керівництво бачить як перемогу, якої можна досягти шляхом «переведення тіла гри в асиметричний стан». Іншими словами, Росія прагне створити таку ситуацію, до якої інші сторони міжнародних відносин будуть не готові. Задля перемоги Росія, що нездатна діяти в рамках міжнародних норм, вдається до зміни правил гри (метагри), що у книзі «Образ победы» визначено як одну з основ успіху. «Метагру світової політики спрямовано на зміну правил гри старої світової політики. Ключові гравці метагри: держави, ТНК, соціальні мережі. Теорія метагри, зазначає відомий автор концепцій “рефлексивної модернізації” та “суспільства ризику” У. Бек, суперечить логіці очікуваних наслідків та пропорційності, оскільки вона підпорядковується логіці зміни правил. Ставкою у метагрі є старий національно-державний порядок. Суттю ж метагри є плутанина простору та часу гри, різка зміна гравців, перехід гравців під час гри з однієї команди в іншу, і що найголовніше, зміна правил гри в ході самої гри», – узагальнюють довірені радники В. Путіна [3, с. 14].

В такий спосіб російське керівництво створює нові ситуації і подібно корозії розмиває світовий порядок. Ця велика гра націлена на досягнення планетарного лідерства через руйнацію світового порядку; метагра, що має за мету встановлення глобалізаційного впливу Москви через боротьбу за зруйнування існуючого глобалізму, яка передбачає розбурхування керованого хаосу з перспективою його приборкання новим порядком нового гегемона – Росії та її сателітів.

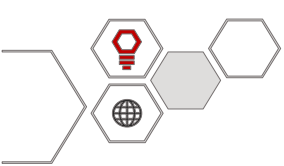
Тож повернувшись 2012 р. у статус президента РФ, В. Путін одразу ж у день своєї чергової інавгурації 7 травня підписав Указ «Про заходи щодо реалізації зовнішньополітичного курсу Російської Федерації», який позначив основні орієнтири підвищення ефективності діяльності російської дипломатії на користь зміцнення позицій РФ у світі в процесі становлення нової

поліцентричної системи міжнародних відносин [26]. У ньому, зокрема, МЗС РФ доручалося активно задіяти різні форми багатосторонньої дипломатії по усьому світу від Арктики до Антарктики тощо [40].

Вже 30 серпня під час вітальної промови до учасників зустрічі глав держав та урядів Руху неприєднання В. Путін, зазначаючи на провідну роль ООН в обговоренні та пошуку відповідей на виклики сучасності, водночас й заперечив власні слова, заявивши, що однак у поліцентричному світопорядку, що формується, дуже затребувані й інші форми багатосторонньої взаємодії задля досягнення довіри та стабільності у глобальному масштабі. При цьому він недвозначно і провокаційно вказав, що ці та інші форми (поза ООН, вочевидь) й мають провадити країни Руху неприєднання.

Але водночас він блюзнірськи додав, що збалансована зовнішня політика РФ прагне створення єдиного простору безпеки без розділових ліній, що безумовно було закидом в бік Заходу й натяком на шлях Кремля до альтернативної (інакшої) конфігурації планетарної фінансово-економічної і геополітично-безпекової дійсності під проводом Росії [41]. «Зараз ми живемо за часів змін, тому що відбувається інша структуризація світової економіки, з'являються нові лідери у світовій економіці», – продовжив він свою думку 10 грудня [5]. Серед таких він назвав, перш за все, країни БРІКС, а також держави Азійсько-Тихоокеанського регіону. Відтак, стверджував він, у найближчі 10 років (тобто у 2022 р.) «відбудеться зміна лідера у світовій економіці, а це неминуче, просто по факту, призведе до перерозподілу ваги країн у світовій політиці. [...] Питання тільки, як це відбудеться: чи буде для нинішніх діючих лідерів це “жорстка” чи “м’яка” посадка, що за цим настане, як будуть себе поводити нові лідери. Безумовно, Росія повинна знайти себе в цій трансформації, своє місце, ствердити його» [5]. Як бачимо, у прогнозі, що більше викладено як ціль, В. Путіним неприховано і зумисно було закладено й очевидні риси погрози на адресу тогочасного провідного політикуму Заходу,

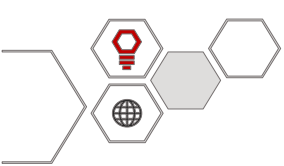

а характер сказаного виразно вказував на справжню геополітичну мету Кремля.

Незабаром, 12 грудня у Постанові до Федеральних Зборів він повторив: «Для всіх абсолютно очевидно, що світ зміцнився саме у своїй багатополярності», а відтак «на тлі суперечливих процесів, що протікають у світі, інтереси нації вимагають від нас рішучих дій». Тож, згадуючи про інтеграційні процеси в глобальній Атлантиці, В. Путін вказує на шлях альтернативної інтеграції, що полягає у створенні глобальнішого – Євразійського економічного союзу [30].

З настанням 2013 року в Москві вже вважали, що настав час скорочення можливостей історичного Заходу домінувати у світовій економіці та політиці. У цьому контексті 26 лютого 2013 р. голова уряду РФ Д. Медведєв зазначив у Гавані, що Росія також докладатиме зусиль до денонсації класичної (Бреттон-Вудської) «несправедливої» міжнародної фінансової системи та ключової ролі в ній держави й економіки, що є емітентом вільно конвертованої і світової резервної валюти [45]. Йшлося, звісно, про долар і США. Тож РФ, за його словами, домагатиметься «встановлення більш справедливого, більш сучасного фінансового правопорядку на нашій планеті», включно з моделлю економічного співробітництва, що мусить бути поліцентричною [20]. РФ та інші держави «хтять брати участь у прийнятті ключових фінансових рішень» (чого, мовляв, їм не давати робити в рамках МВФ і Всесвітнього банку) [20]. Утім, у вересні того року В. Путін вже говоритиме, що бачить «спроби в той чи інший спосіб реанімувати однополярну уніфіковану модель світу, розмити інститут міжнародного права та національного суверенітету» [14].

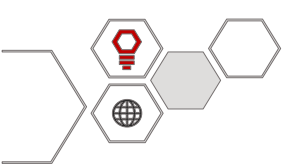
Потім 2014 року відбулися окупація і незаконна анексія Росією Криму, початок бойових дій на сході України, прихована участь РФ у війнах на Близькому Сході та таємна співпраця з «Ісламською державою». Попри те, що окупація та анексія Криму була не лише доконаним актом агресії, а й історико-правовим фальсифікатом і міжнародним злочином, В. Путін у притаманному

стилі перекрутив дійсність й прив'язав події до власної моделі трактування міжнародного права. Він маніпулятивно переклав міжнародний злочин Росії на гріхи США і НАТО та на ключові і міжнародні інституції, які після зникнення біполярної системи не зміцнюються, а часто нібито деградують. «Наші західні партнери на чолі зі Сполученими Штатами Америки воліють у своїй практичній політиці керуватися не міжнародним правом, а правом сильного, – заявив В. Путін в Кремлі 18 березня 2014 р., додаючи, що США повірили у свою обраність та винятковість й «вибивають потрібні резолюції з міжнародних організацій, а якщо з якихось причин цього не виходить, ігнорують і Раду Безпеки ООН, і ООН в цілому» [25].

Утім, цей уривок з його промови як у дзеркалі відображав саме обгортку і вміст політики РФ й В. Путін, знаючи про це, традиційно спробував прив'язати (прирівняти) дії Росії до дій США, маніпулюючи фактами й уникаючи незручних правових деталей і нюансів. Саме в такому руслі ним було згадано про події в колишній Югославії, Афганістані, Іраку, Лівії, ланцюг з «Арабських весен» та дві революції в Україні. Згодом В. Путін регулярно апелюватиме у власній редакції інтерпретаціями цих подій для виправдання міжнародних злочинів Росії.

Запровадження ж санкцій Заходу проти Росії за її агресію 2014 р. проти України, В. Путін прирівняв із санкціями США і Заходу проти СРСР часів Холодної війни, а у випадку з Україною він заявив, що «західні партнери перейшли межу». «Сьогодні необхідно припинити істеріку, відмовитися від риторики холодної війни і визнати очевидну річ: Росія – самостійний, активний учасник міжнародного життя, у неї, як і в інших країн, є національні інтереси, які потрібно враховувати та поважати», – безапеляційно вказував він Заходу [25]. Від тих пір ця софістична комбінація (з незначними змінами) застосовуватиметься В. Путіним щоразу для виправдання та прикриття зазіхань і злочинів його режиму і держави. При цьому В. Путін знову застеріг

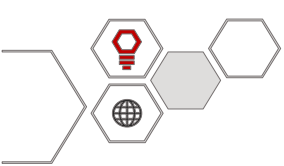

НАТО від просування в Україну, зауваживши її як свою історичну територію [25].

Він також наголосив, що чудово віддає собі звіт у наслідках і намірах, знає і готовий зіткнутися з зовнішньою протидією, але не має наміру відступати, попри погрози Заходу санкціями і наслідками. Свідченням серйозності його слів і намірів став ще один ляпас Заходу, ООН і міжнародному праву: В. Путін вніс до Федеральних Зборів Конституційний закон про прийняття до складу Росії Криму та м.Севастополь. За півтора місяці він публічно визнає, що «за спиною сил самооборони Криму» стояли російські військові [31]. Водночас вже тоді (17 квітня 2014 р.) він фактично вказував на найближчі загарбницькі зазіхання в Україні, коли говорив про інтереси російськомовних, а саме про т. зв. «Новоросію», до якої включив Харків, Луганськ, Донецьк, Херсон, Миколаїв та Одесу. Він також нагадав, що ще у своїй промові у Мюнхені 2007 року застерігав НАТО від просування на схід і що саме це змушує Росію до дій у відповідь [31].

За цим В. Путін порівняв захоплення Криму на противагу подіям в Іраку, Афганістані, Лівії тощо і натякнув, але прямим текстом: «Ось, на мій погляд, коли світ стає або хтось намагався зробити світ однополярним, тоді у цього єдиного полюса виникала ілюзія, що все можна вирішити лише за допомогою сили, а коли з'являється силовий баланс, тоді з'являється бажання домовлятися. [...] Штати, безумовно, є одним зі світових лідерів, в якийсь момент здалося, що вони є єдиними лідерами і складається така монополярна система. Сьогодні з'ясовується, що це не так» [31]. Тож у Кремлі було вирішено, що воєнно-політичний баланс з НАТО досягнуто і цей факт змусить Альянс піти на компроміси з Кремлем у його далекосяжних планах (вимогах) перерозподілу сфер впливу на планеті.

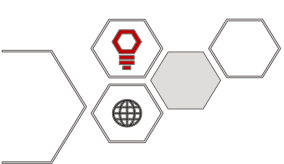
На цій хвилі свавілля та за умов розгубленості і ступору Заходу після анексії Криму і початку війни Росії на українському Донбасі В. Путін 23 травня 2014 р. заявляє про «колосальні геополітичні, технологічні і

структурні зрушення», які засвідчують про те, що однополярна модель світового ладу не відбулася і що діяти у звичній системі координат в політиці, торгівлі, фінансах, культурі і поведінкових стандартів ні США, ані Заходу більше не вдасться [27]. А ще на цій геоекономічній карті планети, що постійно змінюється, російський диктатор вказує на формування альтернативних центрів економічного зростання, торговельних та інвестиційних маршрутів, які розширюються. Малися на увазі такі геоекономічні проекти Москви, які в Кремлі завжди влаштовувалися з прихованими військово-політичними розрахунками, як Митний союз, БРІКС, ШОС, СЕП та АТЕС. Й у цьому новому багатопольарному світі В. Путін вже причислив себе до «нових лідерів глобального розвитку» [27].

При цьому на нараді послів 1 липня, в контексті згадки про Україну, В. Путін не лише звинуватив Захід у провокації війни через його політику стримування і просування НАТО на схід, а й погрожував іншим державам під приводом «захисту прав росіян» як засобами політичними та економічними, так і застосуванням т. зв. «права на самооборону» [37]. Відтак свій «український сценарій» кремлівський диктатор загрожував спрямувати на Європу, Близький і Середній Схід, Південну Азію, Азійсько-Тихоокеанський регіон та Африку. Подібним пасажем він недвозначно окреслював сферу своїх геополітичних інтересів і як доказ того, що «однополярна модель світового улаштування не відбулася». Відтак, принагідно, він вказав на потребу створення в Європі, а надто – на пострадянському просторі, свого роду страхової сітки, аби там не відбулися іракський, лівійський, сирійський та український прецеденти у формі заразної хвороби.

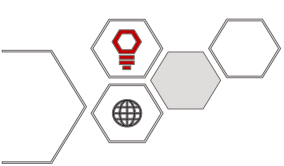
В Азійсько-Тихоокеанському ж регіоні безпеку мали би перебрати на себе Росія та Китай у співпраці з Індією та В'єтнамом в рамках знову ж таки ШОС і БРІКС [37]. Просування на південноамериканський континент та відрізання його від США і Європи також обгорталось необхідністю формування нового, більш справедливого, поліцентричного світоустрою.

Саме такий посил В. Путін поширював напередодні свого візиту до Куби, Аргентини і Бразилії в липні 2014 року [22].

Варто зауважити й на вживаному наративі «поліцентричність», що змінив уживану В. Путіним «багатополярність», хоча й у сенсовому навантаженні (в розумінні геополітики Кремля) вони залишалися тотожними. В. Путін, як і раніше Д. Медведев, застосовував його цілком свідомо (а в наступні роки цей наратив він вживатиме, комбінуючи з «багатополярністю»), адже термін «поліцентризм» означав удосконалену стратегію процесів глобальних, національних і суспільних трансформацій, співвідношення і зміну об'єктивного та суб'єктивного факторів та характеру упорядкування тощо. Він спрямований на формування постглобального суспільного середовища, де мається на меті розмивання жорсткої ієрархії структурування світового порядку через гібридні взаємовтручання, які розриватимуть усталені міжнародні правила, фрагментуватимуть глобальні безпекові структури, посилюючи децентралізацію її управлінської спроможності й сприяючи спонтанним процесам в міжнародній системі впливів і рівноваг [4; 11; 43; 44; 46]. Відтак глобальність має ставати все більш багаторівневою і множинною, що вимагатиме для її нехаотизації варіативності зусиль, комплексних засобів і сукупності опор, а надто – в суспільствах чи регіонах, де переплітаються і стикаються культурно-цивілізаційні світи та множинні інтереси, що здатні спричинити нібито спонтанні суспільні вибухи чи з тліючих замиренень розгорітися у потужні зіткнення та криваві війни.

У цій парадигмі нових правил гри чи гри поза правилами в системі світового ладу відбувався й черговий дискусійний клуб «Валдай» у Сочі, на якому В. Путін 24 жовтня прямо поставив світове співтовариство перед історичною розвилкою, перед вибором, до якого він усіх примушує здійснити. «По-перше, зміна світового порядку (а явища саме такого масштабу ми спостерігаємо сьогодні), як правило, супроводжувалася якщо не глобальною війною, не глобальними зіткненнями, то ланцюжком інтенсивних конфліктів

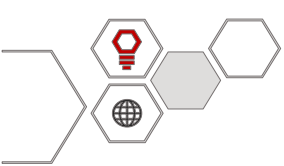

локального характеру. І, по-друге, світова політика – це насамперед економічне лідерство, питання війни та миру, гуманітарної сфери, включаючи права людини», – відверто натякав В. Путін [15].

Тож, знову згадуючи про так звану надійну страхову сітку, яка б вберегла світ від потрясінь, він намагався переконати всіх, що існуюча система глобальної і регіональної безпеки, яка нібито є ослабленою, роздробленою і деформованою, на це не здатна. І цю новітню сітку світової безпеки на противагу домінації Заходу (зокрема США), як мали би усі зрозуміти, сплітає саме він – В. Путін у спілці з новим головою КНР (від 2013 р.) Сі Цзіньпіном. Головним же злочином НАТО було поширення світового диктату і нестабільності водночас, а полягав він у руйнуванні влади диктаторів Іраку С. Хусейна і Лівії М. Каддафі, в антитерористичній операції в Афганістані й, нібито, у зрощенні терористів ІДІЛ та воєнізованої опозиції, що боролася у Сирії з диктатором Б. Асадом.

Утім В. Путін вже зауважував, що світова однополярність була лише моментом, а однополярний світ виявився апологією, апологетикою диктатури (вочевидь США) і виявився некомфортним, непідйомним і важко керованим для самої Америки. Саме тому, мовляв, США намагається відтворити таку собі подобу квазідвополярної системи задля реконструкції американського лідерства, а місцем центра зла (замість СРСР) було визначено Іран (позаяк він прагнув здобути ядерні технології), Китай (як нібито першу економіку світу) та Росію (як ядерну наддержаву). Таким чином В. Путін вказав на власних союзників, що об'єднувалися для руйнування існуючого правопорядку, лише підмінив, за звичкою, поняття у процесі риторичних маніпуляцій. І в цьому руслі він звинуватив Захід у відродженні холодної війни, яку сам й оголосив насправді тому ж таки Заходу 2007 р. у Мюнхені.

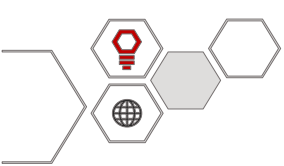
Нарікаючи на санкційну політику Заходу, В. Путін вкотре заявив, що Росія переорієнтовується на Схід, зокрема й в боротьбі проти долара, і саме з Азійсько-Тихоокеанського регіону почала формувати поліцентричний світ,

який сам по собі не зміцнює стабільність, а навпаки. Тож він фактично агітує, аби у цій поліцентричності країни гуртувалися навколо Росії на системі взаємних зобов'язань і домовленостей, позаяк в інакшому випадкові ознаки світової анархії неухильно зростатимуть, в тому числі й на стику геополітичних інтересів великих держав або ж на межі культурно-історичних, економічних, цивілізаційних «материків». Лякалкою і прикладом він вкотре виставив Україну, де війна впливає на загальносвітовий розклад сил і цей конфлікт, попередив він, далеко не останній. Як наслідок – подальше наростання глобального хаосу.

Проте відповіді на питання якою могла б бути основа нового (поліцентричного) світопорядку, що забезпечила б стабільність і безпеку, зберігаючи при цьому здорову конкуренцію, В. Путін не мав. Він, попри риторику про міжнародне право і верховенство у ньому ролі ООН, блюзнірськи стверджував, що «дискусія про критерії застосування сили ззовні вкрай складна» [15]. Але при цьому В. Путін на прикладі України фактично попереджав, що суверенні рішення держав без отримання згоди з боку РФ, зокрема й щодо економіки (як то прагнення асоціюватися з ЄС чи співпраці з СОТ) загрожують великими проблемами для таких країн, в тому числі переворотами, хаосом і громадянськими війнами з величезними жертвами. Теж саме він проєктував і на розв'язання подій на Близькому Сході. Отже В. Путін прямо вказував Заходу, урядам країн та цілим регіонам, які Росія розглядає потенційно у сфері свого впливу, що «в протилежному випадку надії на мирний, стабільний розвиток виявляться небезпечною ілюзією, а нинішні потрясіння – передоднею краху світового порядку» [15].

В. Путін вважав доконаним фактом, що Росію Захід намагається ізолювати [15], тож усі його дії на міжнародній арені, як і риторику, були спрямовані на убезпечення заздалегідь від подальшого її зачинення замком санкцій та руйнування західної цивілізаційно-політичної системи, що стала на

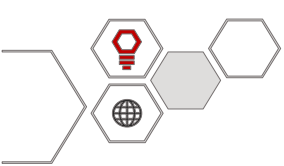

заваді об'єднаному навколо Москви клубу диктаторів-автократів до встановлення свого контролю і домінування над процесами розвитку планети.

Перш за все слід було також зупинити розширення або клонування НАТО на схід Європи і поза північною Атлантикою й саме тому В. Путін, не припиняючи говорити про прийдешній поліцентричний (багатополярний) світ, постійно наголошував на тому, що глобальна система безпеки, адекватна сучасним загрозам, мусить бути побудована на суверенітетах держав і позаблоковій основі [24]. Саме про це він особливо почав наполягати від 2015-го року, зокрема й на прес-конференції за участі канцлера ФРН А. Меркель 10 травня в Москві [19] та 19 червня під час пленарного засідання економічного форуму у Санкт-Петербурзі [28].

Водночас, постійно згадуючи про ШОС і БРІКС, В. Путін представляв їх як альтернативу західному домінуванню (диктатурі) у глобальних фінансах та економіці, але усіяко намагався відвести підозру у прихованих геополітичних розрахунках і глобальних зазіханнях Кремля. Тим не менш він загострював увагу на посиленні в рамках зазначених організацій глобальної ваги російсько-китайського тандему, що набуває особливого значення для збереження і зміцнення міжнародної і регіональної стабільності й безпеки, пошуку ефективних відповідей на глобальні виклики, [...] в просуванні принципів побудови архітектури неподільної безпеки і співробітництва в АТР» [21]. З цією метою вже у 2015 р. було взято курс на розширення ШОС і БРІКС та щодо їх взаємоінтеграції [16].

В. Путін цілеспрямовано і монотонно просував ідеологему світового протистояння і глобального хаосу, до якого нібито ведуть планету США і Захід. Він знов (22 жовтня) говорив про захід системи нерозповсюдження зброї масового ураження і початок нових перегонів озброєнь, звинувачуючи НАТО й виправдовуючи агресивну політику Росії, ядерні амбіції Ірану та гегемоністичні амбіції Китаю. Він також звинуватив США в подвійній грі з терористами «Ісламської держави», «Джабхат ан-Нусра» і залишками «Аль-

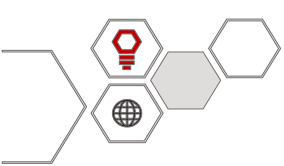

Каїди» на Близькому Сході загалом і в Сирії зокрема [16]. У зв'язку, начебто, з цим, Москва на офіційне звернення диктатора Б. Асада прийняла рішення про початок воєнної операції в Сирії. Водночас Росія знов відновила постачання озброєння Іраку й створила у Багдаді так званий інформаційний центр, до складу якого увійшли Іран, Росія, Сирія та Ірак і в рамках якого вівся не лише обмін інформацією, а й визначалися основні напрямки ведення і координації бойових дій на Близькому Сході.

Після жорстоких бомбардувань Алеппо і терору Росії вдалося врятувати Б. Асада при владі, а також закріпити свої військові контингенти на двох базах: в морському порту Тартус і на Хмейміне – авіаційну. За півтора роки по тому В. Путін оголосив, що російські військові перебувають у Сирії «для того, щоби забезпечити інтереси Росії в цьому життєво важливому регіоні світу [...] і вони будуть там знаходитися до тих пір, поки це вигідно Росії» [32]. Майже за рік, після тривання нищівної воєнної операції Росії в Сирії, що носила геноцидний характер, В. Путін вже закликав до тіснішої співпраці на Близькому Сході з НАТО (власне, з Туреччиною і США) на базі рішень міжнародного права і Статуту ООН. При цьому він знову намагався змістити фокус уваги на політику розширення НАТО на схід Європи як наслідок перемоги Заходу у холодній війні і розпаду СРСР [17].

Тим часом у 2016 р. зовнішньополітична тактика В. Путіна набула наступального характеру. Зокрема, посилилися звинувачення США щодо виходу з договору про ПРО, а також висунуто умови щодо договору про утилізацію плутонія, з якого Москва вийшла в односторонньому порядку, тощо. Ба більше, В. Путін волів, аби війська НАТО були згорнуті до позицій кінця 1990-х років, щоби США відмінили «закон Магнітського» й, заодно, скасували санкції, що були накладені на РФ з часу окупації та анексії нею Криму, а Росії за це ще й було б виплачено компенсацію.

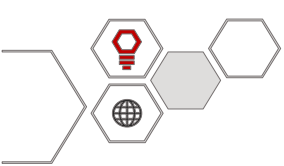
Прикметно, що на початку червня 2017 р. на зустрічі з керівниками міжнародних інформаційних агентств В. Путін обмовився, що саме намагання

вислизнути з зашморгу санкцій, тобто «не в останню чергу завдяки боротьбі Росії за свої інтереси», ним просувається і утверджується концепція багатопольного світу, а ще тому, що русофобське НАТО руйнує стратегічний баланс у світі й просувається до російських західних кордонів [6]. Там же він проговорився, що бажав би розвалу НАТО [29]. А вже за п'ять днів диктатор знов використав тактику залякування, вихваляючи боєздатність і обкатку своїх вояків й збройних засобів в умовах бойових дій в Сирії [32].

Брязкання зброєю, за логікою В. Путіна, вочевидь мало справити враження на світове співтовариство і вплинути на керівництво США та інших держав-членів НАТО. Певною мірою, це справдилося. Тож не дивно, що В. Путін на черговому «Валдаї» стверджував: «Ми взагалі нічого не боїмося. [...] Послухайте, ми ж живемо у світі, в основі безпеки якого лежить ядерний потенціал. Росія – одна з найбільших ядерних держав. І ви знаєте, я сказав про це публічно, як відповідь на будівництво ПРО Сполучених Штатів ми вдосконалюємо свої ударні комплекси» [13]. Він знову наголосив, що РФ не має наміру відмовлятися від Криму і знову ж апелював до Косово і право націй на самовизначення. У прив'язці до цього В. Путін пояснив стосовно своєї фрази «А навіщо нам такий світ, якщо в ньому не буде Росії?», що йшлося про те, чи готовий він використовувати зброю, в тому числі зброю масового знищення. І додав: «Ми як мученики потрапимо до раю, а вони просто здохнуть, бо навіть покаятися не встигнуть» [13].

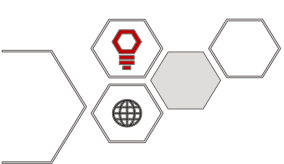
Він згадав і про свого союзника – Китай, рівень взаєморозуміння з яким досяг безпрецедентного рівня, і про посилену військово-технологічну співпрацю з Єгиптом, а також про волатильність на ринках, що розвиваються, національних валют, що призведе до скасування розрахунків у доларах як універсальної розрахункової одиниці, а відтак і про те, що «ситуація однополярності, монополії вже йде, майже пішла» [13]. В. Путін й наприкінці 2019 р. чомусь все ще переконував усіх, що багатопольний світ вже створено, а однополярного не існує [1]. Свідченням тому, вочевидь, мала стати

відеонарада 17 листопада 2020 р. голів держав та урядів країн-учасниць БРІКС, що передувала майбутньому саміту G20. Тоді було прийнято не лише Московську декларацію щодо подальшого розвитку об'єднання, а й Стратегію економічного партнерства до 2025 р. та Антитерористичну стратегію БРІКС.

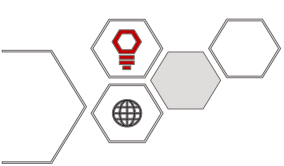
Те, що В. Путін намагався трансформувати це об'єднання з економічного на військово-політичне свідчить спектр його промови, а також запровадження практики контактів на постійній основі високих представників країн БРІКС, що курували питання безпеки, керівників МЗС і представництв держав в ООН. Головна стратегічна мета – здобуття контролю над Радою Безпеки ООН. Секретар РБ РФ Н. Патрушев, що координував в БРІКС взаємодію з питань безпеки, своєю чергою, згадав про необхідність формування справедливої поліцентричної системи міжнародних відносин, презентував співзвучність підходів до майбутнього світоустрою і проєкт цієї стратегії та стратегію боротьби з реалізації сценаріїв кольорових революцій, а також консолідаційних дій на міжнародній арені, перш за все в ООН [36].

В. Путін покладав надзвичайні надії на ці міжнародні організації не лише в сенсі економічному, а й зовнішньополітичному. Саме про це він окремо відмічав й у своїй промові на розширеному засіданні колегії МЗС РФ 18 листопада 2021 року. Так, зокрема, він вказував, що по периметру кордонів Росії виникли відомі ризики і виклики й саме тому особливої уваги вимагала спільна робота з союзниками по ОДКБ та ШОС, яке «є одним з найбільш впливових центрів багатопольярного світу, багатопольярної архітектури» [33]. Ну, звісно, було згадано й про БРІКС, роля якого, на думку володаря Кремля, «в міжнародних справах мусить бути більш вагомю і відповідати зростаючому потенціалу країн-учасниць» [33]. Головні зусилля, перш за все, мали би бути спрямовані від Євроатлантики у Азійсько-Тихоокеанський регіон в руслі створення Великого євразійського партнерства, в тому числі й щодо установа там нового простору безпеки. Головними ж союзниками Росії на цій геополітичній магістралі залишалися Китай («всеоб'ємний

стратегічний партнер») та Індія («один з незалежних сильних центрів багатопольного світу з близькою [Росії] зовнішньополітичною філософією і пріоритетами») [33]. Серед інших напрямів поставали завдання просування в Афганістан (звідки миттєво вийшли американці) і зміцнення позицій у Сирії (через зближення там з Туреччиною та Іраном) [33], а також комплексне розширення впливів в Африці та Південній Америці завдяки фінансово-економічним проєктам співпраці в рамках БРІКС та провайдерській ролі там, відповідно, ПАР і Бразилії тощо [42].

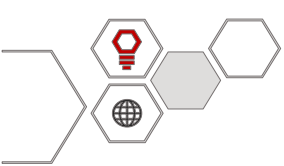
Крім того, на згаданій нараді (17 вересня) В. Путін звинуватив офіційний Київ у тому, що «Україна демонстративно не виконує свої зобов'язання з мінського Комплексу заходів, як і домовленості, досягнуті в “норманському форматі”», які нібито набули форм норми міжнародного права через прийняття відповідних рішень Ради Безпеки ООН [33]. Він також закинув докір Німеччині і Франції у тому, що вони сприяють демонтажу Мінських угод, що «західні партнери загострюють ситуацію поставками Києву летального сучасного озброєння, проведенням провокаційних воєнних маневрів в Чорному морі, та й не тільки в Чорному – й в інших регіонах, що близькі до наших [російських] кордонів» [33]. Отже, за його словами, Захід не зважав на заявлені Кремлем «червоні лінії», продовжував розширення інфраструктури НАТО на схід (в Румунію, Польщу) і в Україну. Відтак, мовляв В. Путін, у голову НАТО може прийти рішення влаштувати на західних рубіжах Росії «якийсь-небудь не потрібний нам конфлікт», а отже Москва (МЗС РФ) має обов'язково «ставити питання про те, щоби домагатися надання Росії серйозних довготермінових гарантій забезпечення нашої безпеки на цьому напрямі» [33]. Кремлівський диктатор також звинуватив ЄС у відштовхуванні Росії санкціями, недружніми діями і голосливими звинуваченнями, а НАТО виявляє підкреслено конфронтаційний настрій й зламає усі механізми діалогу.

Риторика В. Путіна щодо «української кризи» також вказувала на майбутні зміни. У жовтні 2021 р. РФ відмовилася від участі у саміті Нормандської четвірки, тож було вирішено обмежитися переговорами на рівні очільників МЗС України, Німеччини, Франції та Росії. Ба більше, тоді ж заступник голови РБ РФ Д. Медведєв написав у «Коммерсантъ» сповнену хамства, образ і насмішок статтю про «безглуздість» контактів російської влади з українською [23]. Зауважу, що той текст було опубліковано саме у день початку візиту в Москву заступника держсекретаря США В. Нуланд та у переддень 23-го саміту ЄС та України.

Тим часом директор ЦРУ В. Бернс приїздив до Москви 1 листопада 2021 р., щоб попередити президента РФ В. Путіна, що Сполучені Штати та їхні союзники готові озброїти Україну та запровадити руйнівні санкції проти Росії, якщо вона вдереться в Україну. Вочевидь, В. Путін вважав, що Д. Байден не зможе це зробити й блефує. Росія ж чим далі, тим більше висувала Україні неприйнятні умови, а 18 листопада В. Путін на засіданні колегії МЗС РФ публічно виголосив ультиматум державам НАТО з вимогою надати Росії гарантії безпеки та зобов'язати Україну не вступати до Альянсу.

30 листопада на Форумі «Росія кличе» президент РФ заявив про так звані «червоні лінії» для України, які полягали у вимозі не надання їй сучасних видів озброєнь. Подібні ж звинувачення прозвучали з вуст В. Путіна й 1 грудня 2021 р. у Кремлі на церемонії вручення вірчих грамот. «Нам потрібні саме правові, юридичні гарантії, оскільки західні колеги не виконали взяті на себе відповідні усні зобов'язання, – додав він. – Зокрема, всім відомо про надані ці усі запевнення, що НАТО не буде розширюватися на схід, але все було зроблено рівно навпаки» [42]. 7 грудня вищевказані вимоги щодо «гарантій безпеки» знов прозвучали під час відео-конференції президентів США та РФ, а вже 15 грудня 2021 р. представник президента РФ передав представнику держсекретаря США К. Донфріда перелік (проект договору) вимог з гарантій

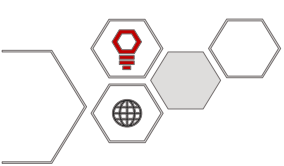

безпеки та проєкт угоди «про заходи забезпечення безпеки Росії та держав-членів НАТО» [34].

Проєкт договору РФ з США, зокрема, передбачав забезпечення таких вимог:

- відмова США від створення військових баз у державах колишнього СРСР та припинення будь-якого військового співробітництва з ними;
- зобов'язання США виключити подальше розширення НАТО на схід та відмову від прийому до Альянсу держав колишнього СРСР;
- відмова Росії та США від розгортання ракет середньої та меншої дальності у місцях, з яких вони можуть вражати цілі на території іншої сторони;
- зобов'язання сторін не розгортати ядерну зброю за межами своїх кордонів;
- повернути зброю, розгорнуту раніше поза національними територіями;
- ліквідувати закордонну інфраструктуру для розміщення ядерної зброї;
- не проводити навчання з відпрацюванням застосування ядерної зброї;
- не навчати військових неядерних держав застосовувати ядерну зброю;
- зобов'язання сторін утриматися від польотів важких бомбардувальників поза своїм небом та від присутності бойових кораблів у районах поза національними водами, звідки можуть бути вражені цілі на території іншої сторони;
- невторчання у внутрішні справи, включаючи відмову від підтримки організацій, груп та окремих осіб, які виступають за «неконституційну зміну влади», а також будь-яких дій, які мають на меті зміну політичного чи соціального устрою однієї зі сторін [12].

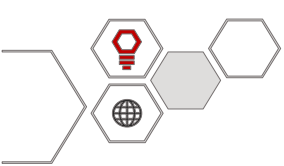
Проєкт Угоди Російської Федерації з НАТО передбачав наступні зобов'язання:

- виведення з території країн, які стали членами НАТО після 1997 року, всіх збройних сил та військової інфраструктури іноземних держав, які там виникли за наступні роки;
- виключення подальшого розширення НАТО, у тому числі приєднання України та інших держав;
- відмова НАТО від будь-якої військової діяльності в Україні, Східній Європі, Закавказзі та Центральній Азії;
- підтвердження того, що сторони «не розглядають одна одну як супротивники» і готові «мирно вирішувати всі міжнародні суперечки, а також утримуватися від будь-якого застосування сили»;
- з метою «виключення виникнення інцидентів» сторони зобов'язуються відмовитися проводити військові навчання та інші дії «понад бригадний рівень» в узгодженій прикордонній смузі;
- створення гарячих ліній для екстрених контактів між Росією та НАТО [38].

18 грудня 2021 р. МЗС РФ знов публічно висунуло ультиматум НАТО з дилемою «двох шляхів» – або прийняти російський проєкт «гарантій безпеки», або ж мати справу з військово-технічною альтернативою, що означало ультиматум і відкриту погрозу війни. Вочевидь Росія свідомо висувала нереалістичні ультимативні вимоги, щоб забезпечити дипломатичне відволікання для збереження військового тиску на Україну. Основна вимога Росії – припинити розширення НАТО на схід – була відхилена НАТО та США, які стверджували, що Росія не повинна мати вето на розширення Альянсу. Питання ескалації подій з того часу було поставлено на відлік і прозвучало виттям сирен війни над Україною у лютому 2022-го.

Висновки. Етап гранд-стратегії В. Путіна «опертя на власні сили» (2009/2010–2021 рр.) та адаптації Росії до життя за умов санкцій, перелаштування економіки, модернізації ВПК та переозброєння ЗС РФ добігав

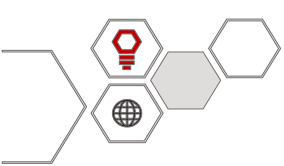

завершення. У 2021 р. військовий бюджет Росії зріс на 2,9% (порівняно з 2020 р.) до 65,9 млрд дол. США, досягнувши 4,1% ВВП РФ.

20 листопада 2021 р. екс-радник президента РФ В. Сурков надрукував статтю, в якій відверто запевняв, що Росії настав час нападати на Україну, аби зменшити «соціальну ентропію» в РФ та «експортувати хаос» з Росії на території держав, що її оточують. В. Сурков, що був кремлівським куратором України і одним з головних конструкторів війни проти неї, цинічно вказував на майбутній намір Росії захопити Україну, утилізуючи заодно токсичну частину населення своєї недоімперії. І досвід окупації та анексії також було використано. «Імперські технології ефективні і сьогодні, коли імперії перейменовані на наддержави. Кримський консенсус є яскравим прикладом консолідації суспільства за рахунок хаотизації сусідньої країни», а їхня імперія через поширення такого хаосу розширюватиметься «завдяки рихлій та геть безглуздій структурі євробюрократичного правління», – вказував В. Сурков [39].

Він нагадував Україні та світові, що «для Росії постійне розширення не просто одна з ідей, а справжній екзистенціал нашого історичного буття», додаючи, що вона отримає свою частку в новому всесвітньому збиранні земель (вірніше, просторів), підтвердивши свій статус одного з небагатьох глобалізаторів, як бувало в епохи Третього Риму чи Третього Інтернаціоналу. Росія розширюватиметься не тому, що це добре, і не тому, що це погано, а тому що це фізика. Натякав він вже тоді й на «тайваньський» напрямок пекінської «ентропії», що має стати сигналом до нового переділу світу й не заважатиме Росії, адже їхні «турбулентні потоки» не пересікатимуться, а отже – допомагатимуть як Москві, так і Пекіну, тоді як , а Євросоюз у перспективі може бути як джерелом хаосу, так і його абсорбентом [39].

Наставав новий етап російської тактики і стратегії діяльності на міжнародній арені, про що провіщав не лише офіційно висунутий ультиматум США і НАТО наприкінці 2021 р., а й прийняті того року зміни до Конституції РФ та утверджена влітку Стратегія національної безпеки в комплексі з

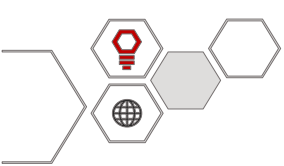
анонсованою В. Путіним новою редакцією Концепції зовнішньої політики [33].

Тож В. Путін провадить вивірену і продуману, жорстоко контрольовану пропагандистсько-маніпулятивну кампанію у створеній ним екосистемі дезінформації, яка базується на його власному уявленні про т. зв. «руський мір» та на неоімперській концепції, в рамках яких він розробив грандіозну стратегію повернення Росії до її радянських часів і відновлення країни як наддержави. За цей час відбулося зміцнення авторитаризму в Росії, розширення пропагандистсько-дезінформаційної мережі Кремля та поглиблення його антиізоляційних заходів на тлі ескалації В. Путіним нової холодної війни й неспинної софістичної риторики про новітні виклики перед ООН, необхідності трансформації світової системи безпеки, путінського удаваного (нав'язаного ним) дискурсу про неспроможність установа однополярного світового порядку (внаслідок руйнації двополярного) й природного постання та утвердження поліцентричного (багатополярного) світу.

На цьому шляху він вже створив і зацементував високоавторитарний надцентралізований режим на чолі з незмінним і популярним лідером-диктатором, що відповідає класичному визначенні його як фашистського за своєю суттю. Водночас В. Путін побудував гіпернаціоналістичну, імперіалістичну та супрематистичну ідеологію, яка прославляє все російське, ідеологему, яка узаконює експансію як право та обов'язок Росії.

Усе вищенаведене (і не тільки) свідчить, принаймні, про те, що:

- ✓ в Росії вивчають і моделюють гіпотетичні політико-психологічні та економіко-енергетичні поведінкові моделі західного істеблішменту;
- ✓ в Україні та на Заході нехтують комплексною політологічною аналітикою та взаємообумовленістю публічної риторики кремлівської верхівки та відомостей розвідувальних служб з проєкцією на політичну перспективу в режимі *realpolitic*;

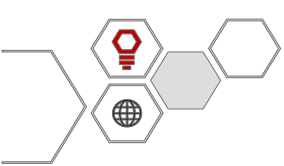

✓ український політикум вражений кон'юктурним синдромом обмеженого навколотовладного бачення власного егосвіту та геополітичною короткозорістю мислення у координатах постфактумів і буквальної поточності поза орбітою стратегічної сейсмології державного розвитку, національної безпеки і міжнародних відносин тощо.

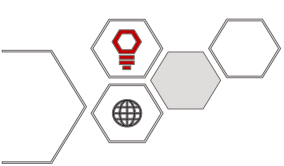
Тож, вочевидь, при державних структурах (як, наприклад, МЗС та РНБО) мають бути створені відповідні аналітичні підрозділи, які б у режимі безпосередньої присутності моніторили, зіставляли, узагальнювали та аналізували публічну риторику лідерів (вищих посадових осіб) держав, що становлять гіпотетичну і наявну загрозу національній безпеці, тобто – своєрідні центри дешифрування і прогнозування (моделювання) можливих сценаріїв подальших, як у короткій, так і у довготривалій геостратегічній перспективі намірів і дій потенційного розвитку подій і, відповідно, вироблення запобіжників і комплексу дій (у синтезі з даними розвідки тощо) задля унеможливлення чи підготовки до майбутніх змін на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Большая пресс-конференция Владимира Путина. *Президент России* : вебсайт. 19.12.2019. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/62366> (дата звернення: 24.01.2026).
2. Вайно А. Э. Капитализация будущего. *Вопросы экономики и права*. 2012. № 4. С. 42–57.
3. Вайно А. Э., Кобяков А. А., Сараев В. Н. Образ Победы. Москва : Институт экономических стратегий РАН ; компания «GLOWERS», 2012. 140 с.
4. Вандам (Едрихин) А. Е. Геополитика и геостратегия. Жуковский ; Москва : Кучково поле, 2002. 272 с.

5. Встреча с доверенными лицами. *Президент России* : вебсайт. 10.12.2012. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/17108> (дата звернення: 24.01.2026).
6. Встреча с руководителями международных информационных агентств. *Президент России* : вебсайт. 01.06.2017. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/54650> (дата звернення: 24.01.2026).
7. Гай-Нижник П. «Однополярність» і «багатополярність» світу: наративи публічних маніпуляцій В. Путіна (2000–2008 рр.). *Політичні дослідження*. 2024. № 2(8). С. 116–136.
8. Гай-Нижник П. П. «Однополярність» і «поліцентричність» світу: наративи публічних маніпуляцій президента РФ Д. Медведєва (2008–2012 рр.). *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 7. URL: <https://ppdnz.com.ua/index.php/home/article/view/112> (дата звернення: 24.01.2026).
9. Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. Київ : «МП Леся», 2017. 332 с.
10. Гай-Нижник П. Сенсові ідеологеми В. Путіна: наративи ціннісних маніпуляцій та casus belli геополітики і геостратегії РФ. Київ : Саміт-книга, 2025. 440 с.
11. Глазьев С. Ю. Битва за лидерство в XXI веке. Россия – США – Китай. Семь вариантов обозримого будущего. Москва : Книжный мир, 2017. 341 с.
12. Договор между Российской Федерацией и Соединенными Штатами Америки о гарантиях безопасности. *Министерство иностранных дел Российской Федерации* : вебсайт. 17.12.2021. URL: https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790818/ (дата звернення: 24.04.2026).

13. Заседание дискуссионного клуба «Валдай». *Президент России* : вебсайт. 18.10.2018. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/58848> (дата звернення: 24.01.2026).

14. Заседание международного дискуссионного клуба «Валдай». *Президент России* : вебсайт. 13.09.2013. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/19243> (дата звернення: 24.01.2026).

15. Заседание Международного дискуссионного клуба «Валдай». *Президент России* : вебсайт. 24.10.2014. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/46860> (дата звернення: 24.01.2026).

16. Заседание Международного дискуссионного клуба «Валдай». *Президент России* : вебсайт. 22.10.2015. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/50548> (дата звернення: 24.01.2026).

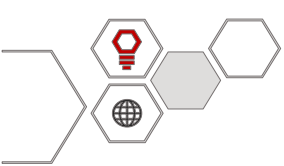
17. Заседание Международного дискуссионного клуба «Валдай». *Президент России* : вебсайт. 27.10.2016. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/53151> (дата звернення: 24.01.2026).

18. Заседание Совета глав правительств государств – членов ШОС. *Правительство России* : вебсайт. 15.12.2015. URL: <http://government.ru/news/21054/> (дата звернення: 24.04.2026).

19. Заявления для прессы и ответы на вопросы журналистов по итогам встречи с Федеральным канцлером Германии Ангелой Меркель. *Президент России* : вебсайт. 10.05.2015. URL: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/49455> (дата звернення: 24.01.2026).

20. Интервью Дмитрия Медведева кубинскому информационному агентству «Пренса Латина». *Правительство России* : вебсайт. 26.02.2013. URL: <http://government.ru/news/497/> (дата звернення: 24.01.2026).

21. Интервью информационным агентствам ТАСС и «Синьхуа». *Президент России* : вебсайт. 01.09.2015. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/50207> (дата звернення: 24.01.2026).

22. Інтерв'ю латиноамериканському агентству «Пренса Латина» і російському агентству ИТАР-ТАСС. *Президент России* : вебсайт. 11.07.2014. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/46190> (дата звернення: 24.01.2026).

23. Медведєв Д. «Коза з вовком тягалася, тільки шкура від кози зосталася». *Коммерсантъ*. 11.10.2021. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/5028300#id2123318> (дата звернення: 24.01.2026).

24. Мы преклоняемся перед всеми, кто насмерть стоял за каждую улицу, каждый дом, каждый рубеж Отчизны. *Президент России* : вебсайт. 09.05.2015. URL: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/49438> (дата звернення: 24.01.2026).

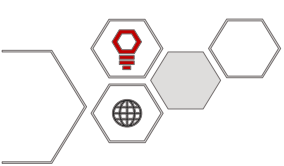
25. Обращение Президента Российской Федерации. *Президент России* : вебсайт. 18.03.2014. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/20603> (дата звернення: 24.01.2026).

26. Основные внешнеполитические события 2012 года. *Министерство иностранных дел Российской Федерации* : вебсайт. 28.12.2012. URL: https://archive.mid.ru/web/guest/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/175986 (дата звернення: 24.01.2026).

27. Петербургский международный экономический форум. *Президент России* : вебсайт. 23.05.2014. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/21080> (дата звернення: 24.01.2026).

28. Пленарное заседание Петербургского международного экономического форума. *Президент России* : вебсайт. 19.06.2015. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/49733> (дата звернення: 24.01.2026).

29. Пленарное заседание Петербургского международного экономического форума. *Президент России* : вебсайт. 02.06.2017. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/54667> (дата звернення: 24.01.2026).

30. Послание Президента Федеральному Собранию. *Президент России* : вебсайт. 12.12.2012. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/17118> (дата звернення: 24.01.2026).

31. Прямая линия с Владимиром Путиным. *Президент России* : вебсайт. 17.04.2014. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/20796> (дата звернення: 24.01.2026).

32. Прямая линия с Владимиром Путиным. *Президент России* : вебсайт. 07.06.2018. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/57692> (дата звернення: 24.01.2026).

33. Расширенное заседание коллегии МИД. *Президент России* : вебсайт. 18.11.2021. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/67123> (дата звернення: 24.01.2026).

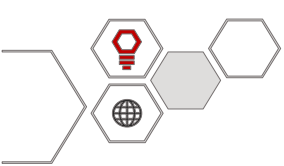
34. Россия передала США предложения по гарантиям безопасности для России. *Forbes (Россия)*. 15.12.2021. URL: <https://www.forbes.ru/society/449825-rossia-peredala-ssa-predlozenia-po-garantiam-bezopasnosti-dla-rossii> (дата звернення: 24.01.2026).

35. Рузвельт Э. Его глазами. Москва : Государственное издательство иностранной литературы, 1947. 256 с.

36. Саммит БРИКС. *Президент России* : вебсайт. 17.11.2020. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/64430> (дата звернення: 24.01.2026).

37. Совещание послов и постоянных представителей России. *Президент России* : вебсайт. 01.07.2014. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/46131> (дата звернення: 24.01.2026).

38. Соглашение о мерах обеспечения безопасности Российской Федерации и государств-членов Организации Североатлантического договора безопасности. *Министерство иностранных дел Российской Федерации* : вебсайт. 17.12.2021. URL: https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790803/ (дата звернення: 24.01.2026).

39. Сурков В. Куда девался хаос? Распаковывание стабильности. *Актуальные комментарии*. 20.11.2021. URL: <https://actualcomment.ru/kuda-delsya-khaos-raspakovka-stabilnosti-2111201336.html> (дата звернення: 24.01.2026).
40. О мерах по реализации внешнеполитического курса Российской Федерации : Указ Президента Российской Федерации от 07.05.2012 № 605. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201205070025> (дата звернення: 24.01.2026).
41. Участникам и гостям XVI встречи глав государств и правительств Движения неприсоединения. *Президент России* : вебсайт. 30.08.2012. URL: <http://kremlin.ru/events/president/letters/16318> (дата звернення: 24.01.2026).
42. Церемония вручения верительных грамот. *Президент России* : вебсайт. 01.12.2021. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/67250> (дата звернення: 24.01.2026).
43. Шедяков В. Є. Боротьба смислів і протистояння стратегій: регіонально-цивілізаційний вимір. *Політичний менеджмент*. 2012. № 3. С. 31–42.
44. Школьников А. Ю. Национальные стратегии: геостратегический взгляд на будущее мира и России. Санкт-Петербург : Corvus, 2020.
45. Entrevista del Presidente del Gobierno de Rusia, Dmitry Medvedev, a la agencia Prensa Latina. La Habana, 2013. P. 4–7.
46. Luttwak E. N. Strategy: The Logic of War and Peace. Revised and enlarged edition. Harvard University Press ; Belknap Press, 2001.